

בבית המשפט העליון
בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

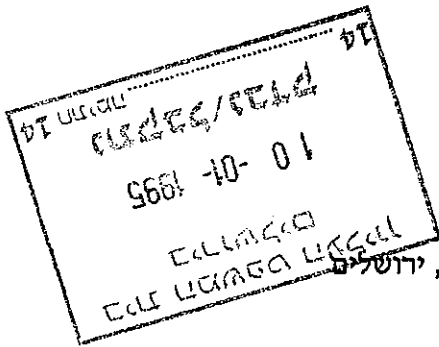
בשג"צ 215/94
בג"צ 4541/94
קבוע ליום 18/1/95

אליס מילר

על-ידי ב"כ נטע זיו ו/או רחל בנוזימן ו/או דנה בריסקמן ו/או אליהו אברם ו/או דנה אלכסנדר ו/או משה כהן ו/או דן יקיר ו/או צבי ריש ו/או הדס תגרי ו/או ישראל דורון ו/או יהודה בנדור, מהאגודה לזכויות האזרח, רח' קרן היסוד 29 גב ירושלים, טלפון: 02-243984, פקסימיליה: 02-248910.

העותרת

נגד

1. שר הבטחון
2. ראש המטה הכללי, צה"ל
3. ראש אכ"א, צה"ל
4. קצינת ח"ן ראשית, צה"ל

כולם על ידי פרקליטות המדינה, משרד המשפטים, ירושלים

המשיבים

בקשה להתיר הגשת תצהירים ומסמכים נוספים

בית המשפט הנכבד מתבקש להתיר לעותרת להגיש תצהירים נוספים ומסמכים נוספים, כמפורט בהמשך בקשה זו.

1. המסמכים שצירופם מתבקש בבקשה זו הינם:
  - א. תצהירה של תא"ל (מיל.) עמירה דותן, ששימשה בעבר קצינת ח"ן ראשית של צה"ל.
  - ב. תצהירו של פרופ' אשר אור-נוי, אחראי על מרכז ארצי ליעוץ טרטולוגי.
  - ג. תצהירה של גב' אורית קציר, טייסת בחברת תעופה אמריקאית.
  - ד. סקירה השוואתית בדבר שילוב נשים במקצועות לחימה בצבאות שונין בעולם, מאת א. אילון, המכון הישראלי לדמוקרטיה, אפריל 1994.

ה. פרסומים ומחקרים בדבר השפעת הריונות על שילוב נשים בצבא ארה"ב:

- A. An Update Report on the Progress of Women in the Navy (1990) - U.S. Navy - Chief of Naval Operations p' II-68 - II-80.
- B. Women In the Army - Deployment in the Persian Gulf War (1993) - GAO report to the Secretary of Defense.
- C. Pregnancy and Mission Accomplishment: Are They Compatible? Captain Georgia C. Sadler, U.S. Navy and Patricia J. Thomas.
- D. Women in Combat, Shirley Sagawa and Nancy Duff Campbell, National Women's Law Center (1992).

1. החלטת וועדת זכויות האדם הקנדית בענין שילוב נשים במקצועות לחימה בצבא קנדה:

Isabelle Gauthier, Joseph G. Houlden, Marie-Claire Gauthier, Georgina Ann Brown -- and the Canadian Armed Forces (1989).

2. התצהירים והפרסומים כולם נוגעים למחלוקת בין הצדדים המתבררת בעתירה זו: תצהירה של אל"מ (מיל.) דותן מתיחס למדיניות הכללית לפיה אין נשים משולבות במקצועות לחימה, ולנסיון שהיה בצה"ל בשליחת חיילות ללבנון. תצהירו של פרופ' אור-נוי מפרט את ההיבטים הרפואיים של השפעת ההריון על יכולתן של נשים לטוס בתקופת ההריון, ותצהירה של גב' קציר מצביע על הפגיעה שבמדיניות המשיבים בשוויון הזדמנויות התעסוקתיות של נשים בשוק העבודה האזרחי. הפרסומים בסעיף 4 כולם נוגעים לנסיון שהצטבר בצבא ארה"ב (ובמיוחד בחיל היים), בכל הקשור לשילוב בין תפקוד בצבא ונושא ההריון. פסק הדין של וועדת זכויות האדם הקנדית הוזכר בעתירה, והפרסום מטעם המכון הישראלי לדמוקרטיה הסוקר באופן השוואתי את נושא הנשים במקצועות לחימה הוזכר בכתבי בית הדין של שני הצדדים בתיק זה. מכיוון שחומר זה אינו נגיש בקלות, מבקשת העותרת להגישו לבית המשפט.

3. מן הדין ומן הצדק להיעתר לבקשה.

נטע זיו, עו"ד
ב"כ העותרת

תצהיר

אני הח"מ, פרופ' אשר אור-נוי, ת.ז. 4219669 לאחר שהוזהרתי כי עלי לומר את האמת שאם לא כן אהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק, מצהיר בזה כלהלן:

1. אני נותן תצהירי זה לאחר שנתבקשתי לחוות את דעתי בנוגע להיבטים רפואיים המתעוררים במהלך שיבוץ נשים כטייסות, ובכלל זה טייסות קרב, בהקשר של הריון. בחוות דעת זו אתיחס הן להיבטים הקשורים לעובר והן לאילו של האישה-הטייסת. ידוע לי כי העניין תלוי ועומד בפני ערכאות משפטיות, וכי נושא ההריון והלידה של נשים עלה במסגרת דיון זה.
2. אני מבקש להדגיש כי תצהירי זה מתייחס להיבטים רפואיים של נושא זה בלבד, ולא להיבטים ציבוריים, חברתיים או ערכיים העשויים להתעורר במהלך הדיון בנושא זה.
3. בתפקידי היום אני משמש כאחראי על מרכז ארצי לייעוץ טרטולוגי (טרטולוגיה הינה חקר מומים מולדים על רקע סביבתי), מרכז המשותף לבית חולים הדסה ולמשרד הבריאות. אני רופא ילדים במקצועי, את לימודי הרפואה סיימתי בשנת 1968, והחל מתחילת שנות ה-70 אני חוקר את נושא הטרטולוגיה. זהו תחום המומחיות שלי, אותו אני מלמד בבית הספר לרפואה. במסגרת מומחיותי אף בדקתי וביררתי את הסוגיה של הסיכונים לעובר ולאם העולים במסגרת היותה של האשה בתפקיד טיס, לרבות טיס קרבי, לאור המאפיינים והתנאים המיוחדים של תפקיד זה.
4. ברצוני לציין, כי המידע שהצטבר בנושא זה איננו רב. נשים הממלאות תפקידים צבאיים מסוג זה הינה תופעה חדשה יחסית. יחד עם זאת קיימת יכולת לבצע הערכות מסוימות לגבי סיכונים אפשריים במהלך תקופת ההריון הן לעובר והן לאשה - אם כי צריך לקחת בחשבון כי מידע מתועד לאורך זמן בעניין זה עדיין לא קיים.
5. במסגרת החששות הקיימים לעובר כתוצאה מטיסה הועלו בעיקר הנושאים הבאים: א. החשש מחשיפה לקרינה, הנובעת מעצם הטיסה התכופה בגבהים. ב. השפעה אפשרית של הפרעות בהספקת החמצן לעובר במידה וייגרם מצב של חוסר חמצן אצל האשה. ג. השפעות הקשורות בשינויים בכוח הכובד (ה-G) על העובר.
6. א. באשר לנושא הקרינה - דעתי היא כי בעיית החשיפה לקרינה איננה מהווה בעיה או סיכון לעובר, ואם בכלל, מדובר בסיכון זניח ביותר. ההערכה כיום בקרב מומחים היא כי גם טיסה בתכיפות של מספר שעות בשבוע איננה מהווה סכנה לעובר מטעמי חשיפה לקרינה.

ב. אין כל סיכון של ירידה באספקת החמצן לסייס בעת הטיסה, במידה ונוקטים באמצעים הנהוגים כיום (מסיכה), ועל-כן אין סכנה של ירידה באספקת החמצן לעובר.

ג. באשר להשפעת ה-G והשינויים בכוח התאוצתי בעת הטסת מטוסי קרב, לא ידוע אם שינויים בכוח הכובד עלולים לגרום נזק לעובר אם לאו. ידוע כי בשבועות הראשונים של ההריון, שבהם מתפתח ראשו של העובר, יכול להיות קשר מסוים בין אזור התפתחות הראש לבין כוח הכובד. יתכן שקשר זה עלול, באופן תיאורטי, להוות סיכון מסוים להתפתחות העובר, אולם סיכון זה, אם הוא בכלל קיים, הוא בדרגה נמוכה - כ- 1% או 2% לערך. על מנת לקבוע טווח ביטחון רחב כדי למנוע אף סיכון מסוג זה, ניתן להגביל את הטיסה בתנאים היוצרים שינויים בכוח הכובד כמו אילו הנוצרים במטוס קרב עד לשבוע ה- 12 של ההריון. החל מן השבוע ה- 12 חשש מסוג זה כבר אינו קיים.

7. בכל הקשור לסיכונים אפשריים להתפתחות העובר כתוצאה מהשפעות סביבתיות הנובעות מטיס, אינני רואה מקום לחשש מסוג זה החל מסוף החדש השלישי להריון.

8. לאחר החודש הששי להריון, החל משבוע ה- 26-24 לערך עלולה טיסה בתנאי הטסת מטוס קרב להעלות את החששות ללידה מוקדמת. אשר על כן, הן מסיבה זו והן מסיבות ברורות אחרות הקשורות להריון מתקדם יש, לדעתי, להמנע מטיסה בתקופה זו.

9. מכאן, שבהתחשב בסיכונים לעובר או לאשה ההרה הנובעים מתנאי טיס, ובכלל זה טיס קרבי, ואם ברצוננו לנקוט בעמדה הלוקחת בחשבון טווח ביטחון רחב, מדובר בתקופה של כ- 5 חודשים בהם האשה לא תטיס מטוס בתקופת ההריון. למותר לציין כי במהלך תקופה זו אין כל מניעה כי האשה ההרה תשובץ במילואים בתפקידים אחרים אשר אינם תפקידי טיס במסגרת היחידה אליה היא שייכת. לאחר הלידה אין מניעה כי אשה תחזור לטיס לאחר התאוששות גופנית של מספר שבועות לא רב.

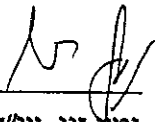
10. במהלך הריון חשופות נשים בדרך כלל לסיכונים סביבתיים רבים ומגוונים - סיכונים הנובעים מחשיפה לזיהום סביבתי, לחומרים מסוכנים, ועוד. הסיכונים הרפואיים-בריאותיים הנובעים מטיס, ובכלל זה טיס קרבי, אינם עולים מבחינת הסתברות התרחשותם על סיכונים רבים אחרים שנשים נחשפות אליהם בתקופת ההריון. בנוסף נתונות נשים הרות לסיכונים הרגילים המצויים בסביבה בה הן חיות. במכלול הסיכונים הללו אלו הנובעים דווקא מטיס הם נראים לי שוליים.

11. הנני מצהיר כי שמי אשר אור-נוי, החתימה דלמטה היא חתימתי ותוכן תצהירי אמת.

פרופ' אשר אור-נוי

אישור

הנני הח"מ, נטע זיו, ער"ד מאשרת בזה כי ביום 8/1/95 התיצב בפני פרופ' אשר אור-נוי, המוכר לי אישית, ולאחר שהזרתני כי עליו להצהיר את האמת שאם לא כן יהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק, התם בפני על תצהירו דלעיל.

נטע זיו, ער"ד

תצהיר

אני, הח"מ תא"ל (במילואים) עמירה דותן ת.ז: 8-758084 לאחר שהוזהרתי כי עלי להצהיר אמת שאם לא כן אהיה צפויה לעונשים הקבועים בחוק מצהירה כדלקמן:

1. בשנים 1987 - 1982 כיהנתי כקצינת ח"ן ראשית של צה"ל (קחנ"ר). לאחר סיום תפקידי פרשתי מן השרות הצבאי, היום אני נמנית על כוחות המילואים של צה"ל.
2. תצהירי ניתן בתמיכה לעתירה שהוגשה בבג"צ 4541/94 ע"י העותרת אליס מילר נגד שר הבטחון ואחרים והאמור בו מתבסס על נסיוני בתקופה בה שירתתי כקחנ"ר.
בתצהירי אני מבקשת להביע תמיכה מלאה בבקשתה של העותרת לזמנה למבדקי התאמה לקורס טייס ובבקשתה לאפשר לה להשתתף בקורס הנ"ל בדרך של התנדבות או בדרך אחרת במידה וימצא במבדקים כי היא בעלת נתונים מתאימים לקורס זה.
3. יש לדעתי מקום לשילוב נשים בקורס טייס בחיל האוויר הישראלי. לשם כך יש כמובן צורך בשינוי פקודות הצבא או בצוים המסדירים גיוס למילואים ובהיערכות לקליטת צוערות בקורס טיס.
4. מערך הכוחות של צה"ל עבר שינויים במשך השנים ועודנו משתנה ומתאים עצמו בין היתר לשינויים העוברים על החברה בישראל. אף בימים אלו מצוי צה"ל בתהליך של הערכה מחדש של מצב סדר כוחותיו במיוחד לאור הגידול במחזורי הגיוס.
5. תצהיר תוכן התשובה לעתירה אשר ניתן על ידי מפקד חיל האוויר הובא לידיעתי ובתצהירי אני מבקשת להתייחס למספר עניינים העולים ממנו: שירות חיילות מעבר לגבולות המדינה וסכנת הנפילה בשבי, הסדרים מיוחדים לגבי אורך השירות או תנאיו לחיילות ביחידות מיוחדות והיערכות לקליטת חיילות בתפקידים שלא היו פתוחים בפניהם בעבר.
6. שירות חיילות מעבר לגבולות המדינה וסכנת הנפילה בשבי.

א. בזמן מלחמת שלום הגליל, בעת שירותי כקחנ"ר, קיבל הרמטכ"ל החלטה עקרונית לפיה שובצו חיילות ביחידות לוחמות שפעלו בשטח לבנון. המטרה היתה כפולה, הן להקל את העול מעל אנשי המילואים והן לאפשר לחיילות למלא את התפקידים אליהם הוכשרו, ביחידות אליהן הן שייכות. המדובר היה בחיילות שמילאו תפקידים מגוונים כגון: קשר, רפואה, מבצעים, פקידות וכליאה.

ב. מפקדים וחיילים ציינו את איכות תיפקודן של החיילות והדגישו את האווירה ה"נורמלית" שהביאה נוכחות החיילות ואת השפעתה החיובית על תפקוד היחידות הלוחמות. החיילות אשר שירתו בלבנון דיווחו על תחושה של גאווה במילוי תפקידים אליהם הוכשרו בתנאים קשים ובמצבים לא קלים.

ג. חיילות שירתו בלבנון עד נסיגת צה"ל משם. חיילות אלה היו חשופות לסכנה של פגיעה בזמן שהותן בלבנון ובכניסה וביציאה משטח ישראל לשטח לבנון. למרות זאת לא היו כמעט מקרים של בקשות מצידן לשחררן מן השרות בלבנון.

ד. שירות חיילות בלבנון בתקופת המלחמה מהווה, לדעתי, ציון דרך ודוגמא לאפשרות של שירות חיילות בתקופת מלחמה באזורי קרבות, גם אם לא בתפקידי לוחמה. הניסיון שנרכש בתקופת מלחמת שלום הגליל מלמד כי בעת הצורך ניתן לשלב חיילות ביעילות ביחידות העוסקות בלחימה. צה"ל צעד צעד אחד מעבר לשלב בו החשש מנפילה בשבי משמש נימוק כנגד קבלת החלטה לגבי שילוב חיילות באזורי לחימה.

7. הסדרים מיוחדים לשירות חיילות

א. מניסיוני למדתי כי בעת הצורך וביחס למקצועות נדרשים מוצא צה"ל דרכים לשילוב נאות ומושכל בין פקודות הצבא ואופי ואורך השירות של חיילות בצה"ל. הדוגמאות לכך הן רבות ואביא מהן שתיים:

* גיוס חיילות לפרוייקט "תלפיות" - שירות במסגרת פרויקט "תלפיות" דרש תקופת הכשרה ארוכה של כשלוש שנים ועוד תקופת קבע של כחמש שנים ולמרות זאת המסלול נפתח לחיילות בתנאי שירות זהים לתנאי שירות החובה של החיילים ששירתו לצידן בפרוייקט זה.

* חיילות שהתגייסו לעתודה האקדמאית במקצועות נדרשים המשיכו בשירותן גם כאשר נישאו.

8. שירות חיילות בתפקידים שלא היו פתוחים בפניהן בעבר

- א. בשנים האחרונות נפתחו בפני חיילות תפקידים צבאיים רבים אשר היו סגורים בפניהן קודם לכן. קשת התפקידים כללה תפקידי הדרכה ופיקוד בצד תפקידים בתחום הטכנולוגיה, האלקטרוניקה והמחשבים. חלק מתפקידים אלה חייבו תקופת הכשרה ארוכה ולפיכך התחייבות מצד המשרתות בהם לשירות ארוך יותר מהנדרש בחוק שירות בטחון.
- ב. מן הניסיון של שילוב חיילות ביחידות ובתפקידים בהם שירתו גברים כלכד קודם לכן למדנו כי ישנה חשיבות למיון מוקדם של החיילות, הכשרה מקצועית ברמה גבוהה, הכנת היחידות העומדות לקלוט חיילות בתפקידים אלה וחשיבות הלייווי הצמוד של הגורמים המתאימים בצה"ל. בנוסף למדנו כי ישנה חשיבות לשילוב "מסה קריטית" של חיילות בתפקידים אלה על מנת שניתן יהיה להתייחס למקצועות אלה ללא הטיה מינית וכדי למנוע מצב שבו על חיילת בודדת להתמודד כמיעוט בכל הקשור במילוי תפקידה ולהיאבק בדעות קדומות ובחששות חייליה לגבי כושרה למלא את תפקידה.
- ג. פתיחת תפקידים חדשים בפני חיילות חייבה הערכות מיוחדת של היחידות הרלוונטיות. הערכות זו דרשה הכנה של חיילי היחידות, הסברה לגבי חשיבות שילובן של חיילות בתפקידים החדשים ומתן פתרונות בתחום של אופי השרות כמו מדים, ציוד ותנאי מגורים. שיתוף מפקד היחידה ומעורבות סגל הפיקוד בהערכות זו הבטיח הצלחה בשילוב החיילות.
- ד. מניסיוני לחיילות נכונות גבוהה להשתכץ בתפקידים שדרשו התחייבות לשירות ארוך יותר אפילו במסגרת שס"ן (שירות סדיר נוסף) כפי שהונהג בזמנו לגבי כל אוכלוסית הקצינות או הקורסים הקדם צבאיים. הענות זו מעידה על מוטיבציה גבוהה ונכונות של המתגייסות להשקיע בשירות משמעותי בצה"ל.
- ה. צה"ל החל לעשות ויכול עשות יותר לניצול מירכי של כוח האדם האנושי העומד לרשותו לאור השינוי והפתיחות הקיימים כבר היום במיון המתגייסים, ניתן לשכץ חיילים לתפקידים שונים באופן שאופי השירות ואורכו יהיו פונקציה של כישורי המתגייסים.

חתימה

רישום פעולות נוטריוניות

324	8	15	95
מס' מספר	מס' חדר	מס' סידורי כדר	שנה

תצהיר

אני הה"מ, אורית קציר, לאחר שהוזהרתי, כי עלי לאמר את האמת וכי אהיה צפויה לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהירה בזה בכתב כדלקמן:

1. הנני עושה תצהירי זה בתמיכה לעתירה הנדונה בבג"צ 4541/94 אליס מילר ג' שר הגנתון ואת'.

2. הנני אזרחית ישראל בת 29 וטייסת מזה 8 שנים. עזבתי את ישראל לפני כארבע שנים, לאחר שנוכחתי לדעת כי על אף ההכשרה שרכשתי והניסיון שצברתי לא אוכל להתקבל כטייסת מטוסים גדולים בחברת תעופה סדירה.

3. כיום הנני טייסת בחברת התעופה האמריקאית American Eagle, שהיא בין המובילים הגדולים ביותר בארה"ב, ומבצעת טיסות רבות ברחבי ארה"ב משדה התעופה בשיקגו, ארה"ב.

4. כישורי המקצועיים הם כדלקמן:

א. רישיון טיס מסחרי ישראלי לפי הפירוט הבא: GROUP A+B+C, GROUP II DHC-6, INSTRUMENT

ב. רישיון טיס ATP אמריקאי (ASHEL)

ג. שעות טייס: סה"כ מעל 3600
 קברניט 2755
 רב מנועי 1000
 טורבופרופ 600

ד. טיסות מסחריות בארץ ומחוץ לגבולותיה.

ה. קברניט בחברת תובלה סדירה שטסה לפי חוקי ה-FAA מס' 135 (FAR PART 135) שמרכזת בקליפורניה.

ו. טייסה משונה על SAAB 340 A, B (47465 LBS) ATR 42, 72 (121) AMERICAN EAGLE שטסה לפי חוקי ה-FAA מס' 135 (FAR PART 135) (121).

5. לפני למעלה משנה פניתי לחברת אל-על נתיבי אוויר לישראל בע"מ (להלן - אל-על) בבקשה להתקבל כטייסת בחברה. צירפתי לפנייתי הנ"ל את רישיונות הטייס שלי וקורות חיי. פניתי לאל-על מאחר שהנני מעונינת לשוב ארצה, ולהשתלב כאן בעבודה במקצועי.

6. פנייתי באה בעקבות מודעה שפורסמה בעיתון מטעם חברת אל-על, המזמינה "מועמדים/ות לקורסי הכשרה והסמכה לטייס/ות תובלה אזרחיים".

עותק המודעה שפורסמה מצורף בזה לתצהיר זה ומסומן תצ/1.

כישורי המקצועיים כפי שפורטו לעיל עונים על דרישות הסף שצויינו במודעה הנ"ל, והינם, למיטב ידיעתי, לפחות באותה הרמה של הטייסים שהתקבלו לעבודה בחברת אל-על במהלך השנה האחרונה.

בעקבות פנייתי הנ"ל נעניתי על ידי חברת אל-על, כי לא נמצאתי מתאימה, מבלי שאף זומנתי לראיון.

בעקבות פניה של משרד העבודה והרווחה בענייני אל מבנ"ל חברת אל-על, מר רסאל הרלב, קיבלתי השובתו מיום 25.7.94 לפיה איני עונה על דרישות הסף הנהוגות לגבי טייסים בחברת אל-על.

עותק מכתבו של מר הרלב מצורף בזה לתצהיר זה ומסומן תצ/2.

7. בעקבות פניה לנשיא המדינה, מר עזר ויצמן, מסר לי הנשיא בשיחה טלפונית כי מנכ"ל אל-על, מר רפאל הרלב, מסר לו כי אין לו דעה קדומה כנגד נשים טייסות, אולם לחברת אל-על מתקבלים כטייסים אך ורק יוצאי חיל-האוויר. הנשיא הציע לי לפנות ישירות למר הרלב.

בפגישה שקיימתי עם מר הרלב ביום א' 1.1.95, אמר לי מר הרלב כי הוא מבין שאני מעוניינת לעבוד באל-על כטייסת, אולם חברת אל-על שוכרת אך ורק טייסי חיל-האוויר לאל-על. לשאלתי מדוע, אמר לי כי לחברת אל-על אין את האמצעים והרצון לעשות סלקציה משלהם, והחברה החליטה כי חיל האוויר "עושה להם את העבודה", וזו הסלקציה הטובה ביותר.

בתשובה לדברי, לפיהם לא ניתנה לי כלל ההזדמנות להוכיח את עצמי
במסגרת חיל האויר, ועל כן אין הוא יכול לדעת אם אינני עומדת
בקריטריונים גבוהים אלו, אמר לי מר הרלב כי הוא אינו רוצה לבצע
בדיקה זו, ואינו רוצה להסתכן ביחס לרמחי המקצועית. מר הרלב הציע
לי לפנות לחיל האויר הישראלי בתלונה על כך שאין הם מקבלים
ייעוץ.

עובדה שמועמדותי כטייסת בחברת אל-על נפסלת על הסף בשל כך בלבד
לא שירתתי בתפקיד זה בחיל האויר, מונעת ממני את האפשרות לממש
עצמי מבחינה מקצועית בארץ, ומונעת למעשה את שובי לארץ.

א.ק.ציר

אורית קציר